

דרכים שכולם אמתיות והכרחיות, פשט רמז דרוש וסוד, שרק בדיעת והבנת כל סוגיא והלכה לאור ארבעתם יובנו הדברים לאמיתתם, וכמ"ש הרח"ו ז"ל (בראש ספר שער המצוות בהקדמה), ובהקדמתו לספר עץ חיים הנדפס בראש ספר שער כתבי מורי (עמודים י"א וי"ב, וי"ג ע"ב), ונדפס גם בתחילת ספר [דרך] עץ חיים הנודע, וכן במאמרו הנפלא "פסיעותיו של אברהם אבינו" (עמוד ח'), בנדפס בספר כתבים חדשים להרח"ו ז"ל, אלא שמעבר להפשט הפשוט חכמי ישראל האמיתיים חתרו להבין את כל דיני התורה גם בדרכי הרמז והדרוש והסוד, ובדרכים אלו מתגלה אמתותה ויפיה של התורה. ועל כל פנים לעולם דברי חז"ל הם עטרה לראשם ונר לרגלם, שאין לזוז מהם זיז כל שהוא. אולם חכמים אלו בעיניהם שמתעלמים מדברי חז"ל, דין גרמא להן להשוות ולהקביל ח"ו דברי גוים חוקרים ומדענים למיניהם, כערכם של דברי גדולי ישראל שהיו בעלי רוח הקודש ששרתה עליהם שכינה, ולהזניח תורת אמת לאמיתתה שהיתה בפיהם, ולבחור בשקרים וזיופים לאמת שלהם, וכבוד התורה נשפל ונרמס, רחמנא ליצולן. ואני תקוה שדברי אלו יחזקו את ההולכים בתמימות בדרכם של חכמי ישראל היראים והשלמים לאחוז תמיד בדרך האמת להיות נר לרגלם.

ענף טו

יבור התורה כולה הוא באמונת חכמי ישראל שכל דבריהם לאמיתתה של תורה

והנה יסוד גדול ונפלא זה לתורה ולתעודה נזכר בכמה מקומות בחז"ל ובפירושי גדולי הראשונים והאחרונים, וביתר שאת ועוז בדברי המקובלים, ולא עת האסף עתה, ועיין באורך מה שליקט וכתב בעניינים אלו בספר "חיים באמונתם", ובהסכמתי שבראש הספר. וכאן נסתפק בראיה אחת המפורשת בדברי חז"ל שבגמרא (בבא בתרא דף ע"ה ע"א), בענין דרשת רבי יוחנן על הפסוק (ישעיה נ"ד י"ב) "ושעריך לאבני אקדח", שפירשו, דעתיד הקב"ה להביא אבנים טובות ומרגליות שהם שלשים אמה על שלשים אמה וחוקק בהן עשר על עשרים ומעמידן בשערי ירושלים. ולגלג עליו תלמיד אחד ואמר היאך יתכן זה במציאות, והרי אבנים טובות ומרגליות אפילו כגודל ביצת עוף קטן אין אנו מוצאים. ורבי

יוחנן החריש לו. לימים הפליג אותו תלמיד בים והגיע למקום אחד ששם ראה בעיניו חזיון בהקין איך שמלאכי השרת מנסרים אבנים טובות ומרגליות שהם בגודל שלשים על שלשים וחוקק בהם עשר ברום עשרים, ושאל את המלאכים, אלו האבנים טובות ומרגליות למה מיועדות, והשיבו לו שעתיד הקב"ה להעמידן בשערי ירושלים. מיד חזר אותו תלמיד לרבי יוחנן ואמר לו רבי תמשיך לדרוש כי לך נאה לדרוש, כי כאשר אמרת כן ראיתי כמו עיני. גער בו רבי יוחנן ואמר אלמלא לא ראית לא האמנת, מלגלג על דברי חכמים אתה, נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות, ע"כ מהגמרא שם.

והדברים צריכים ביאור, כי כאשר לגלג ממש על דברי רבו בפני שומעי לקחו, לא הגיב רבי יוחנן כלל, ואילו כאשר חזר התלמיד ממדינת הים ובשורה גדולה בפיו שראה בעיניו בחזיון נבואי את אותם אבנים טובות ומרגליות שהם גדולות למעלה מדרך הטבע, ואת המלאכים המכנינים אותם לשערי ירושלים וכפי שדרש רבי יוחנן, ושבח וקילס את רבו הדגול ופירושו המאומת בחזיון נבואי שראה בעיניו בהקיץ, דוקא אז גער בו רבי יוחנן והרגו. וזה תמוה טובא, שהרי כאשר לגלג עליו לפני רבים, החריש, וכאשר הביא לו ראיה ממה שראה כמו עיניו להצדיק את דברי רבו, אז הפך אותו לגל של עצמות.

ולענ"ך ביאור הדבר, שכאן מלמדים אותנו חז"ל יסוד גדול לתורה ולתעודה שכל התורה כולה עומדת עליו, והוא שכל דברי חז"ל הם אמיתיים לגמרי, גם כאשר אמרו דברים שהמציאות מכחישה, שלא יתכן כלל להיות כן על פי שכל והגיון אנושי המוסכם בעולם. כי מחיוב מצות אמונת חכמים צריך לדעת שכל דבריהם אמת גמור בלי שום ספק ופקפק, נגד כל כללי שכל אנושי שעל פי חכמות חיצוניות של מדע וארכיאולוגיה והנדסה ותשבורת וכדומה, כיון שהתורה שבכתב ושבעל פה ניתנו למשה רבינו בסיני מפי הקב"ה, ונמסרו הדברים לחכמי הדורות כנאמנות וכדייקנות, באופן שלעולם מקורם טהור כפי שנתקבלו בסיני, ואינם צריכים שום ראיות והוכחות מן המציאות וחכמות חיצוניות, מה

בנפשי כאשר אני רואה בני אדם שהם ממשיכי דרכם של הצדוקים והביתוסים והקראים והשומרונים והמתיונים עד להרפורמים והמשכילים שבימינו, שמחמת שלא האמינו בדברי חכמים שבתורה שבעל פה, ובפרט באותה הלכה שקיימת ועומדת לעולם "דלא בשמים היא", שניתנה תורה להתפרש דוקא כפי הבנתם של רוב חכמי ישראל שבכל דור ודור, שלכן גם אם יעשו אותות ומופתים להצדיק דעת היחיד נגד רבים, ואפילו אם תצא בת קול להצדיק דעת היחיד, אין הרוב רשאים לשנות דעתם מפני זה, דכבר ניתנה הרשות לרוב חכמי ישראל להורות כדעתם בלא להתחשב במופתים ובבת קול שהצדיק דעת היחיד, צדיק וגדול כמות שהוא (עיין בבא מציעא דף נ"ט ע"ב).

ולאור הדברים הנ"ל מובן הדבר שכל תלמיד חכם הלומד ומלמד תורה ומוציא מתחת ידו פסקי הוראה, וכל שכן מי שכותב פירושים וחידושים ומדפיסם באופן שיהיו קיימים לדורות, חובה עליו לייסד כל דבריו בלי יוצא מן הכלל רק על אדני פז של דברי חז"ל שבאותו ענין, לאור הבנת הראשונים בכוונת דבריהם, וכפי שנקבע בספרי הפוסקים שעליהם נכון כל בית ישראל. וזה הן במה שיפרש בסוגיות ההלכה, והן במה שידרוש בדברי אגדה ובמדרשים. וכל שכן אם הוא חכם הבקי ויודע בעומק סודות התורה צריך הוא לבחון כל דבריו רק על פי אמות מדות התורה עצמה בלי שום תערובות זמורת זר של חכמות חיצוניות, ואפילו כללי טבע שהם מושכלות ראשונות בשכל רוב בני האדם, לענין תורה והבנתה בעומק לאמיתתה ובפרט בקביעת ההלכה אין לדברים כאלו שום כניסה לבתי המדרשות של חכמי ישראל האמיתיים. ומה שמצוי לפעמים בספרי גדולי ישראל שמזכירים ידיעות מחכמי הטבע או המדע וכדומה, היינו רק לגילוי מילתא בעלמא, אבל לא לעשותם עיקר לקבוע על פיהם ביאור הסוגיות, או הכרעת ההלכה, וכל שכן לסתור על פי חקירות מדעיות הסדרים המקובלים בידינו מפי חז"ל. וחייבים אותם החפצים להבין על נכון סוגיא בתלמוד או

שאינן כן בחכמות חיצוניות שהם השערות מושכל אנושי, שלכן דבריהם צריכים ראייה, ולמחרת באים אחרים ומבטלים דברי קודמיהם, וממציאים תיאוריות חדשות עם ראיותיהם, שגם הם עתידים להדחות, וכן חוזר חלילה לעולם. אבל תורתנו הקדושה היא מן המוקדם אל המאוחר, מפי ה' למשה, וממנו אל חכמי ישראל שבכל דור, ולכן לעולם דבריהם אמיתיים כאשר ניתנו מפי ה', ואינם צריכים שום ראייה על פי שכל אנושי וחכמות חיצוניות, שהם מן המאוחר אל המוקדם^{לט}. והנה כאשר לגלג אותו תלמיד על דרשת רבי יוחנן בפני תלמידיו, ובודאי ביישו בכך, לא הגיב רבי יוחנן על הפגיעה האישית בו, כי הכיר שתלמיד שלא למד ושימש חכמים די צורכו עדיין שכלו מוגבל לקבל כאמת פירושים המכחישים להמציאות ולכללי חכמות החיצוניות שהם מושכלות ראשונות בעולם החיצוני, ולכן לא גער בו אז, כי תלה בו תקוות שכאשר ילמד עוד ויגדל בתורה וביראת שמים, יגיע לבסוף לאמונת חכמים שלימה שהיא יסוד כל התורה כולה, ולא הענישו. אבל אחר שחזר אל רבו עם ראייה והנפק בפיו ממה שראה בעיניו במציאות שאכן מאשרת את דרשתו, אז אמר עליו רבי יוחנן ריקא, אתה מלגלג על דברי חכמים שאלמלא לא ראית לא האמנת, אם כן עדיין לא הגעת לדרגת אמונת חכמים שכל דברי רבותינו אמיתיים כפשוטם, ואינם צריכים שום ראייה, כי הבאת הראיה היא עצמה ההוכחה שאינו סומך על דברי חכמים רק משום שכן אמרו, אלא מפני שיש לו ראייה מוחשית ממה שראו עיניו במציאות, ואין לך מלגלג על דברי חכמים גדול מזה, כי בדבריו אלו העמיד כלל ויסוד בעולם שאין להאמין בשום דבר שאין עליו הוכחה מציאותית, והאוחז בשיטה זו יגיע לעקירת כל התורה כולה, ולכן הוא חייב מיתה. ועיין בספרי "רוח הים" על פסח ושבועות (דרוש ז' דף קל"ז ואילך) מ"ש עוד בזה באריכות עם כמה ראיות נחוצות מפי ספרים וסופרים.

והרחבתי בדברים אלו להיותם מיסודי התורה שכל התורה כולה ומצוותיה עומדות וקיימות עליהם, וכמו צער

לט. עיין בזה דבריו הנפלאים של הגאון המקובל כמוהר"ר שמעון אגסי ז"ל בספרו אמרי שמעון (איוב כ"ג ח' דף צ"א ע"א מהספר), ותרו"ץ.

ולא בכאלה חלק יעקב. ואני את נפשי הצלתי בהודעה זו שכל כוונתה לחזק את עם ישראל באמונת חכמים מושלמת, כדי שנוכה כולנו להכלל תמיד עם רוב חכמי ישראל, וללכת בדרכם המקובלת ומסורה אלינו, שהיא דרכה של תורה באמיתות.

באופן שאותם בני אדם המצדדים בעד קיום מצות תכלת בציצית בזמן הזה, אין מעשיהם רצויים, ומוטל עליהם לבטל דעתם ולשמוע ולעשות כדעת כל חכמי ישראל, הו"ל בראשם, ואחריהם כל הראשונים והפוסקים על פי נגלות התורה, וכן גדולי המקובלים, ובראשם רשב"י בספר הזוהר, ואחריו רבינו האר"י ז"ל, וכל הנמשכים אחריהם, וכן כל גדולי רבותינו האחרונים מדורו של מרן בעל השלחן ערוך ועד כל גדולי המרביצי תורה והמורי הוראות שבדורנו, שמניינם רבבות של חכמים, שדעת כולם שווה בלא שום יוצא מן הכלל במשך כל הדורות ובכל המדינות, שנקטו כולם לדינא להלכה ולמעשה ש"בזמן הזה אין לנו תכלת" (שולחן ערוך אורח סימן ט' סעיף ב', ובביאור הגר"א שם, וסימן י"ג סעיף ב'), שגנזו הקב"ה לצדיקים לעתיד לבא (ספרי פרשת וזאת הברכה). וכמו שנגנז בחינת התכלת למעלה, כך נגנז מציאותו למטה מאז החרבן, ויתגלה רק בבנין בית מקדש השלישי בביאת המשיח במהרה בימינו (שער הכוונות דרוש ד' דציצית). ועד כדי כך היה פשוט לכולם שאין שום מקום בעולם לקיים מצות תכלת קודם ביאת המשיח, שלכן שום אחד מכל אותם רבבות של גדולי ישראל שבמשך אלף שנה לא הטריח עצמו לחפש אחרי החלזון של מצות תכלת, וכתמיהת בעל השט"ח ז"ל על כל הגדולים שקדמו לו למה לא טרחו לחפש אחרי החלזון האמתי כפי שהוא עשה, ולדעתו אכן מצא אותו. ולמרות שנתן לגילוי פרסום רב, בכל זאת מלבד קבוצת בני קהלתו לא נשמעו דבריו כלל ולא נתקבלו אצל גדולי ישראל. ולכן מחוייבים אנו להוכיחם על עמדתם המנגדת לדעת כל חכמי הדורות, שעל זה אין להם טענת לימוד זכות על מעשיהם בזה כלל.

והא לא מיבעיא אצל קהלות הספרדים וגדולי מנהיגיהם ופוסקיהם ומקובליהם שדברי הרב שט"ח ז"ל לא עשו עליהם שום רושם כלל, הגם שידעו מדעתו, כי בזמנו היו השיירות מצויות

פסק הלכה, לעיין ולהתייגע מאד בכל דברי חז"ל בנגלה ובנסתר בש"ס ובמפרשיו ובספרי הפוסקים ראשונים ואחרונים, כולי האי ואולי שיוכלו לכוין דעתם לאמיתתה של תורה.

באופן שאלו המביעין דעתן בהלכה זו של התכלת על פי מימצאים שחדשו חוקרים מדענים וארכיאולוגים, דבריהם מנגדים לדעתם של כל גדולי ישראל מלפני אלף שנים, אמוראים גאונים ראשונים ואחרונים, דור דור ודורשיו, המפורסמים בספריהם וחיבוריהם שנתקבלו בכל העולם שתורתם היא תורת אמת, ומתיימרים לפסוק נגד דעתם רק על פי חכמות חיצוניות בלא ליבון הסוגיות לארכם ולרוחבם כדרכה של תורה, אין ערך לדבריהם, ונדחה קרו להו, ואין ראוי ששום אדם יסמוך עליהם ויעשה כדעתם שהיא נגד כל חכמי הדורות, גם לרבות חכמי דורינו הגדולים המפורסמים שכולם בדעה אחת סוברים שאי אפשר לקיים מצות תכלת בציצית בזמן הזה מכל הטעמים שכתבנו, וכפי שהבאנו דבריהם מתשובותיהם הנעתקים לעיל.

ופלא עצום שכמה בני תורה שלמדו בשיבות קדושות וראו בעיניהם שרבותיהם אינם לובשים טליתות עם תכלת, היאך נפלו בפח זה וברשת זו לשים חלקם עם קבוצת בני אדם הסוטים מדברי חכמים בהכריעם הלכות על פי דמיונות ותיאוריות מדעיות וכדומה. וחוששני מאד שהמתחילים לסלול לעצמם דרך חדשה בענין קיום מצות ציצית עם חוטי תכלת המנגדת לאופן קיומה כפי המקובל בעם ישראל מאז תקופת הגאונים, ששום אחד מחכמי הדורות לא הטריח עצמו לחפש אחר החלזון ולא הטיל בציצית שלו חוטי תכלת, ואילו חכמים אלו בעיניהם אינם נוהגים על פי דעתם של גדולי ישראל, אלא על פי דעת בני אדם שלא למדו ולא שמשו את הגדולים, ומשליכים אחרי גוים את דברי כל הפוסקים ודעות גדולי הדור, ועל כן המה בסכנה גדולה להכשל, הם והנלווים אליהם, ואפילו כל הרואים אותם בריש גלי לובשים תכלת בשאט נפש קבל עם ועדה וילמדו מהם, עלולים ללכת בדרך עקומה זו לגלות פנים בתורה שלא כהלכה בעוד מצוות, ולפרשם שלא על פי הפוסקים והחכמים, עד שיגיעו לשנות ולהחליף פירושי התורה והמצוות מכפי שביארו חז"ל.

ודבר זה עשוי לגרום מיעוט אמונתם של בני אדם בגדולי ישראל, שענין זה בלאו הכי צריך חיזוק גדול בדורנו כידוע.

והמפליא ביותר הוא שלאחר שכמה מגדולי דורנו המפורסמים כתבו תשובות מנומקות ומפורטות שלא שייך קיום מצות תכלת בזמנינו, ודחו שיטתם של אותם לובשי תכלת שייחסו לסוג מסוים של יצור-ים שאין בו שום סימן מהסימנים שנתנו בהם חז"ל כדי להכיר את החלזון האמתי, וגם דחו שיטתם במה שהמציאו אופנים מחודשים לעשיית התכלת שאינם כלל לפי מה שפירשו חז"ל והראשונים לענין זה (ומהם הזכרנו לעיל תשובותיהם של הגאונים הגדולים פוסקי הלכה מובהקים בנושאים הקשורים לכל ארבעת חלקי השלחן ערוך שדבריהם נתקבלו בכל העולם לגבי שאלות ונושאים חמורים של פיקוח נפש וטהרתם וייחוסם של עם ישראל ועוד ועוד, כמו הגרי"ש אלישיב, והגר"נ קרליץ, והגר"ח קנייבסקי, והגר"ע הדאיה, והגר"צ אבא שאול, והגר"מ שטרנבוך ועוד), קמו לעומתם כמה חוקרים ואברכים שאינם כלל מגדולי מרביצי תורה ומורי הוראה שבדור, והם מכשכים בזנבותיהם (ע"פ מדרש בראשית רבה מ"ג ה') לחלוק על דברי גדולי ישראל מתוך חוסר ידיעה, ומבלים ימיהם סביב לנושא התכלת שאינו שייך להלכה ולמעשה כלל כנ"ל, וכמ"ש כל הפוסקים, שלא נוכל לחדש בעניינו לא דבר ולא חצי דבר כל עוד שאינה קיימת בדורנו המסורת הקדומה שהיתה בידי חז"ל, אשר תתחדש רק בביאת גואל צדק במהרה בימינו. ובמקום לעיין בסוגיות העוסקות בענין התכלת לאור פירושיהם של הראשונים וגדולי האחרונים והמקובלים שעל ידי זה היה מתברר להם שאין מקום כלל לקיום מצות תכלת עד ביאת המשיח, הנה בני אדם אלו מנסים לבסס שיטתם בתיאוריות מדעיות של החוקרים בחכמות חיצוניות, ובנו על דבריהם הרעועים תילי תלים של מגדלים הפורחים באוויר אשר יסודותיהם על בלימה. אוי ואכזבי שכך עלתה בימינו אשר לא יאומן כי יסופר היאך יחלוקו על דעות גדולי חכמי הדורות בלא אפילו רב אחד פוסק מפורסם ומובהק מגדולי הדור שכתב תשובה ניצחת להוכיח כשיטתם ולדחות כל טענות שאר גדולי ישראל.

מהתם להכא ומהכא להתם, וגם פרסם את הגילוי שלו בעיתונים וכתבי עת של אותה התקופה שהיו ידועים ומפורסמים בכל המדינות שבמזרח ובמערב, אלא יתר על כן גם שאר קהלות החסידים נלחמו והתנגדו בתוקף לשיטתו, וכן גדולי רבני אירופה האשכנזים רובם ככולם התעלמו מדבריו כי לא ראו בהם ערך כדי להתייחס אליהם ולדחותם, ומקצתם חלקו עליו להדיא בכתב, ויש שרק בעל פה התנגדו לשיטתו כדי שלא לעורר מחלוקת בישראל, והסתפקו בהודעת דעתם ליחידים ששאלו מהם, וככל הנזכר לעיל בתשובתנו במובאות ברורות ואמתיות מדבריהם של גדולי ישראל, ובפרט בספר "אור לישרים" במה שהעיד על מהרי"ל דיסקין ז"ל.

וכדי להמחיש משמעות הענין הנ"ל בדעתם של לומדי תורה ומקיימי מצוות בדורנו אשר לצערנו יש מהם זעיר שם זעיר שם מחפשי חדשות והנהגות תמהוניות כדי להבליט את עצמם כחסידים ואנשי מיסתרין, כאשר לא עלתה בידם להתפרסם כשקדנים בתורה ומרביצי דבריה ברבים, הושפעו מהתעמולה המגמתית המופצת בעולם על ידי מערכת יחסי ציבור המפותחת של לובשי ציצית עם תכלת שבזמנינו, ולפעמים בצירוף עדות מזויפת אודות גדולי ישראל שכאילו שינו דעתם המקורית הכתובה בספרי תשובותיהם ונתנו בעל פה הסכמתם לאותם לובשי תכלת, וכפי שביררתי הדבר מפיהם, לכן יצאתי בדברי בקורת אלו להבהיר הענין בפני קהל עם ועדה, בתקוה שביודעם זאת יפרישו עצמם מכת מסוכנת זאת.

והנה לענ"ד התקלה הגדולה והסכנה העצומה שיש תחת ידם של בני אדם אלו היא מפאת חוסר אמונתם בגדולי ישראל שבמשך כל הדורות שקדמו, וגם ברבני ישראל שבדורנו אנו, שכולם קיימו וקבלו עליהם דעת כל הראשונים והאחרונים פוסקים ומקובלים שכתבו דלא שייך קיום מצות תכלת בזמן הזה. ויתר מזה היאך מלאם לבם להוציא עליהם לעז בטענתם שלא הטריחו עצמם לחפש ולמצוא את החלזון האמתי כדי לקיים מצות תכלת בציצית, כאילו לא היתה המצוה חשובה בעיניהם של כל הדורות שעברו, וחכמיהם בראשיהם, כדי לטרוח למצוא את החלזון האמתי ולקיים את מצות תכלת בציצית.

וכדבר הזה לא היה לעולמים שיקומו קבוצה של אברכי כוללים לחלוק על כל חכמי ישראל שחיו מאז חרבן הבית עד ימינו. ופלא הדבר שלא הרגישו בעצמם ששיטתם בענין התכלת היא מנגדת לתורת משה הנמסרת לנו מפי חכמי ישראל שבכל דור ודור אשר רק להם ניתנה ההכרעה בכל דבר וענין, אם להכשיר או לפסול. וגם תלו עצמם בבוקי סריקי של אותם הדורשים דרשות של דופי לומר שזמננו זה הוא בבחינת "אתחלתא דגאולה", ושלכן גם לדעות גדולי חכמי ישראל במשך הדורות שסברו שנגנו התכלת ואין מצוה זו נוהגת בזמננו, יודו מהשתא בענין מצות התכלת שכבר הגיע זמן קיומה "לכולי עלמא" מצד התנוצצות אור האתחלתא דגאולה בימינו, וכמובן שלדעתם כבר האיר אור התכלת למעלה. ודברים אלו הם בגדר ליצנות, שרוב ככל חכמי ישראל הרשומים מחשיבים תקופה זו כהגלות ד"עקבתא דמשיחא", שהיא התחתונה והרעה מכל הגליות כולם בבחינת הנחש הכרוך בעקביו, שהיא גלות הערב רב המתדמים לעם ישראל כקוף בפני אדם.

והנה מכיון שישנם כמה תלמידי חכמים בדורנו שהסכימו בדעתם לבעלי שיטת התכלת ולובשים ציציות עם תכלת, וגם יש כמה בני אדם תמימים שאינם יודעים בין ימינם לשמאלם כדי להבדיל בין תכלת לקלא אילן ונמשכים אחרי תעמולת הלובשים תכלת בציצית, לכן ראינו שחובה מוטלת עלינו לסייעם לדעת ולהבין את האמת, הגם שהדברים לכשעצמם פשוטים ומפורשים בכל ספרי גדולי הפוסקים ראשונים ואחרונים בנגלה ובנסתר, אלא שמרוב הטשטוש והבלבול הנגרם על ידי תעמולה מזויפת שבזמנינו נזקקנו להודיע ולו במקצת את גודל התנגדותם של חכמי ישראל במשך למעלה מאלף שנה שכתבו שאין מקום לקיום מצות התכלת בציצית לאחר שנגנו עד שיבנה בית המקדש במהרה בימינו.

ולזה נאמר שבתקופת הגאונים ובתקופת הראשונים, שברורותיהם אין ספק שהיו עשרות אלפים של גאוני עולם ופוסקי הלכות ומרביצי ומגדלי תורה שהורו לשומעי לקחם ולשומרי מצוות בדקדוק הנמנים במאות אלפים בכל דור ודור בכל תפוצות ישראל, אשר בהם היו במשך הדורות שמזמן הגאונים עד סוף תקופת הראשונים ותחילת תקופת גדולי האחרונים מליונים רבים של יהודים מאותם המדקדקים במצוות קלה כבחמורה, וכולם מונהגים על ידי גדולי ישראל תלמודיים פוסקים ומקובלים המונים המונים, ולא מצאנו לשום אחד מגדולי ישראל אלו שכתב שיש היכי תמצי לקיים מצוות תכלת בזמן הזה.^מ

וכן במשך כל הדורות שמתקופת מרן בעל השלחן ערוך עד דורנו, לא נשמע לשום רב או פוסק שיפקפק בפסק השלחן ערוך שכתב שאין לנו תכלת בזמן הזה, ובפרט לאחר ההנפק שכתב עליו הגר"א ז"ל בביאורו לשם, ובתוקף כח האמונת חכמים שהיתה להם שמחו לקיים את כל המצוות שקבעו חכמים שניתן לקיים אותם בזמן הזה, וגם שמחו לקיים דבריהם לגבי מה שמנעו מהם קיום אותם המצוות שקבעו אודותם שאינם נוהגים בזמן הזה, ובכללם מצות התכלת, ולכן לא טרחו לחקור אחרי דג החלזון לפי סימני האמתיים שקבעו בו חז"ל והראשונים, כי ידעו והבינו שאין קיום מצות תכלת תלויה בהמצאת החלזון, אלא בחזרת האור העליון בשמים ממעל המורה על סוד התכלת, שכאשר יתחדש להאיר שם אור זה בבנין בית השלישי בביאת גואל צדק במהרה דידן, אז משיח צדקנו ואלהיו זכ"ל יחזירו לנו את קיום מצות תכלת כתקנה, וכן כל שאר המצוות של עבודת בית המקדש, וכדומה. ועד אז אין לנו אלא לשאול את עצמנו, האם אנו טובים וראויים יותר מכל דורות חכמי ישראל במשך למעלה מאלף שנה, שמעבר לתפלותיהם לזכות בקרוב לגאולה שלמה ולבנין בית המקדש, שאז

מ. ואפילו הרב"ז שכתב: "אפשר שעד היום [החלזון] הוא מצוי", הרי כתב מיד בהמשך לזה: "אלא שאין יודעים לצודו או שאין מכירים אותו", ור"ל שלכן אי אפשר לנו להטיל בהם ציציות במלבושנו בזמן הזה. ולמעשה גם הרב"ז לא קיים מצות תכלת מימיו כדמוכח מהטעמים שכתב, חדא שאינו מצוי בודאי, רק אפשר, ועוד שאין אנו יודעים לצודו, ועוד שאין אנו מכירים אותו במסורת רצופה מזמן חז"ל. והדבר מפליא, היאך לובשי התכלת בזמן הזה סומכים על דברי הרב"ז ז"ל, כאשר הוא בעצמו לא סמך על דבריו אלו לדינא ולמעשה.

יחזרו כל המצוות הגנוזות החסרות מאתנו בזמן גלותנו, שבכללם גם מצות התכלת בציצית שהיא שלמות מצות ציצית, לא עשו מאומה בקום עשה בחיפוש אחרי החלזון וסדר עשיית התכלת מדמו. ואדרבה מצאנו שכל מי שעלה על דעתו לפני ביאת גואל צדק לחדש קיום מצוות שהראשונים סברו שלא ניתן לקיימם בזמן הזה כמו להקריב קרבנות או לתקוע בשופר בראש השנה שחל בשבת בבית דין וכדומה, התנגדו לו גדולי ישראל בתוקף גדול וכפי שנזכר בחיבוריהם.

זכר גם לענין התכלת בציצית, שבוודאי גדולי ישראל הבקיאם בכל דברי התלמוד והמדרישים והזהרו והפוסקים וספרי המקובלים התנגדו בתוקף גדול לדבר זה, וכמו שכתבו כמה גדולי ישראל מפורסמים, ומהם גם הרב בעל "משכנות לאביר יעקב" שהאריך והרחיב בכל הנושאים הנ"ל, וקבל הסכמות לספרו מגדולי הדור, וכו"ל. ולכן חובתנו להתחזק באמונתנו ברבני ישראל המפורסמים שמזמן הגאונים עד זמננו, שמתוך גודל חכמתם ויראתם הראו לנו את הדרך הנכונה לילך בה בכל ענייני התורה והמצוות, לחייב או לפטור, לקיים או לחדול. ובכל העניינים צריכים אנו להכניע את דעתנו להם. ואכן זה הוא אחד הנסיונות הגדולים לבני אדם בדורנו, שלא למדו בעומק סוגיות הש"ס עם פירושי הראשונים וגדולי הפוסקים, אלא רק גורסים בספרי המלקטים שנתרבו בדורנו וחושבים שבידיעתם כמה חילוקי שיטות הנזכרים בספרים ההם, די להם להיות מעצמם מורי הוראות בישראל, ולא קיימו בעצמם דברי חכמים שאמרו (עין אבות ו' ו', ומדרש שיר השירים רבה א' ס"ג): איזהו חכם המכיר את מקומו.

ומכאן תוכחה מגולה מאהבה מסותרת למחדשי מצות התכלת בזמן הזה אשר אין לי ספק שגם הם יודו שאינם מגדולי הדור הבקיאם בכל הש"ס ובארבעת חלקי שלחן ערוך בעיון, כדי להמנות בין אותם גדולים שפקיעי שמם בהוראה בכל דין וענין, ויקבלו באהבה את עצתינו שיכירו את מקומם, ולא יתנשאו לחדש מצוות שכל גדולי ישראל כתבו להדיא שלא ניתן לקיימם בזמן הזה. ויתכן שעל ידי הפתח שנפתח בענין התכלת במה שנטשו דעות כל גדולי רבני

ישראל הסוברים שאי אפשר לקיימה בזמן הזה יבואו להתיר מצוות שאי אפשר לקיימם בזמן הזה, דכיון שהותרה הרצועה הותרה. ובכל העניינים והשאלות וההלכות ירגישו בעצמם שהם ראויים להורות נגד כל גדולי ישראל, וימשכו אחריהם התמימים בראותם איך שכמה יודעי ספר שבימינו חולקים על גדולי ישראל ועושים ככל העולה על לבם, שגם הם יפרקו מעליהם את סדרי קיום התורה והמצוות על פי דעת חכמי ישראל, ויבדו מלבם דרכים ונתיבות חדשות אשר לא שערום אבותינו, רחמנא ליצלן.

יהי רצון שנזכה בקרוב לגילוי אורות הגנוזים ותמלא הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, אכ"ר.

ענף טז

פיכום הנושאים שנידונו לעיל

ונבוא בס"ד לסכם כל הפרטים שבדעות הפוסקים הנ"ל בענין החלזון גופא, והם מהו מציאותו, וצורתו איך היא, ומקום המצאו, באיזה ים, ואם נלקט מתוך הים, או בחוף הים, או בהרים שעל יד הים שלשם עולה מאליו פעם בשבעים שנה, וכן אודות הימים שהם בחלקן של זבולון, ובענין צבע דמו, ומקום הכנתו, ואופן צביעת החוטין, ואודות גוון צבע התכלת עצמו, וזה החלי בס"ד.

א. **אמרן** בגמרא שמראה גופו של החלזון דומה לים, והיינו שצבעו כצבע הים, כן פירשו רבינו גרשום רש"י ורמב"ם. וכל שאין צבע גופו כצבע הים אינו החלזון שציוותה עליו התורה, ובדבר זה לא מצאנו מחלוקת כלל. וצריך לדעת מהו צבע הים שעליו דיברו חז"ל כדי להכיר את החלזון לפי צבע גופו, כי לפי ראות העיניים בטבעיות הרי צבע הים משתנה ממקום למקום, ואפילו במקום אחד משתנה צבע הים מתקופה לתקופה, ואפילו ביום אחד משתנה משעה לשעה כנודע. וכיון שאין לנו מסורת ברורה ומוסכמת אודות צבע גוף החלזון, והסימן שאמרנו חז"ל שהוא דומה לים אינו מבורר כלל, וכנ"ל שכמה מיני גווני כחול נמצאין בימים, לכן אי אפשר לנו להכיר את צבע הכחול של גוף החלזון כדי לקבוע שהוא החלזון האמיתי.

הרמב"ם ועוד ראשונים פירשו שהוא דג ממש. ולפי שיטות אלו צריך שיהיה החלזון בצורת דג, או דג ממש, וכל שאינו כן אינו החלזון שממנו מוציאים צבע התכלת לציצית. ועל כל פנים, ברור שלא כל מיני יצורי ים הם בצורת דג. ולאותם השיטות שהחלזון הוא תולעת כמו שפירשו הראב"ד וראבי"ה ור"ש משאנן, מוכרח שהחלזון יהיה מן הזוחלים שבים ולא דג ממש. ובהיות ענין זה פלוגתא בין הראשונים, ולא הוכרעה המחלוקת בגדולי הפוסקים, פשיטא שאין בכחו להכריע בדבר ולעשות תכלת של ציצית כפי אחת הדעות הנ"ל.

ד. **עוד** סימן שיש בחלזון הוא מהא דאמרו בגמרא שעולה החלזון מן הים אל היבשה פעם אחת לשבעים שנה בחלקו של זבולון, ורש"י פירש בכמה מקומות שלכן דמיו יקרים להיותו מצוי רק באופן נדיר, ולסיבה זו היו הרמאים מזייפים התכלת בצבע של קלא אילן. ולפי זה מוכרח שכל מין דג או תולעת שאינו עולה מן הים פעם אחת בשבעים שנה בחלקו של זבולון אינו החלזון שעליו דיברה תורה.

ה. **עוד** הוסיפו לפרש בזה בסנהדרין, שבתחילה חלזון אחד עולה אל ההר וכשיורדים גשמים מתמלא כל ההר כולו חלזונות, ופירש רש"י שם שעולה מן הים אל ההר. ואם כן כל שסדר עלייתו מן הים הוא שלא באופן זה, דהיינו שעולה בתחילה יותר מחלזון אחד, או שנשאר על חוף הים ואינו עולה להר, או אינו מתרבה שם על ידי הגשמים, מוכרח הדבר שאינו החלזון דתכלת של ציצית. אמנם לשיטת הרמ"ה לא איירי סימן זה שעולה אחד ומתרבה על ידי הגשמים בחלזון של תכלת.

ו. **גם** בענין צבע דמו של החלזון נחלקו הראשונים. שהרמב"ם כתב שצבע דמו שחור כדיו כנ"ל, וכן כתבו הסמ"ג וצדה לדרך ורבינו בחיי. אולם יש שכתבו שצבע דמו ירוק, וכמ"ש רש"י והמנהיג והאבן עזרא והרא"מ. ולכל אחד מהשיטות זיהוי צבע דם החלזון הוא דוקא כפי שכתבו אותם המפרשים כל אחד כפי דעתו, ואם אינו אותו גוון בדיוק אינו החלזון דתכלת לפי שיטתו. ומאחר שאין לפנינו הכרעה במחלוקת זו בספרי גדולי הפוסקים, וגם מסורת

ב. **וכן** לגבי צבע התכלת המופק מהחלזון שבו צובעים בפועל, שעליו אמרו בגמרא שהוא הדומה לים ולרקיע ולכסא הכבוד, גם כן אין לנו מסורת ברורה בהם ובשינוייהם, ולכן לא נוכל לזהות צבע התכלת האמיתי של ציצית, דהרי הרמב"ם (פרק ב' דהלכות ציצית הלכה א') כתב שהתכלת האמורה בתורה הוא צמר הצבוע "כפתוך שבכוחל, וזוהי דמות הרקיע הנראית לעין בטהרו של רקיע", ע"כ. ושם (הלכה ב') כתב אופן בישול הצבע ונתינת הצמר בו, "שנותנים בו הצמר עד שיעשה כעין הרקיע", וזוהי התכלת של ציצית, ע"כ. ובהלכות כלי המקדש (פרק ח' הלכה י"ג) כתב "תכלת האמורה בכל מקום היא הצמר הצבוע כעצם השמים שהוא פתוך מן הכוחל", ע"כ. הרי לן שבשלשה מקומות הנ"ל ביאר הרמב"ם את צבע התכלת באופנים שונים במקצת. ומלבד זה, אין כוונתו מובנת היטב בכל מקום מהם כדי ללמוד מהם הלכה למעשה, בהיות הדבר מחוסר מסורת ברורה, שהרי אין לנו ידיעה ברורה מהו הגוון המדויק של "טהרו של רקיע", ובפרט לגבי מ"ש בהלכה ב' הנ"ל "עד שיעשה כעין הרקיע", דמי יאמר לן מהו הגוון של "כעין הרקיע". וכן לגבי מ"ש בהלכות כלי המקדש שהתכלת הוא "צמר הצבוע כעצם השמים", אין דבריו מובנים באופן ברור. ועוד אעיקרא דהאי מילתא, מה שחז"ל דימו את צבע התכלת לרקיע אינו ברור לנו מהו, דהרי גוון הרקיע משתנה ממקום למקום ומשעה לשעה. באופן שברור הדבר שבלא מסורת אמיתית מדויקת לא יתכן כלל שנדע לקבוע מהו הגוון האמיתי של התכלת, כי כל מין צבע כחול נצטרך לבחון אותו לאור כל ההגדרות הנ"ל, ואין שום חכם ונבון שיוכל לקבוע בדיוק את צבע התכלת. ועיין בספר "עיר הקודש והמקדש" (עמוד מ"ז) שהביא לענין נידון זה דברי הגמרא בברכות (דף נ"ט ע"א) שאמרו חז"ל שמיום שחורב בית המקדש לא נראית רקיע בטהרתה, עכ"ל, והסיק מזה שאם כן לא יתכן לנו לאחר החרבן לדעת מהו "טהרו של רקיע", שהרי אין גוון זה מתגלה לן ברקיע לאחר החרבן.

ג. **בענין** צורתו של החלזון, אמרו בגמרא ברייתו דומה לדג, ו"בריייתו" דנקטו היינו תבנית דיוקנו וצורתו, כן פירשו רבינו גרשום ורש"י. ולגבי מה שאמרו שדומה לדג,

הלכתית ומסורת ברורה בדבר זה כמי מהם נוקטים לדינא.

י. **מבואר** בדברי רבינו האר"י ז"ל שבחינת התכלת שהיא מוח חכמה דאימא מתגלה להאיר בגילוי בפני עצמו רק בזמן שביית המקדש קיים, ולכן אין תכלת נוהג בזמן החרבן, והיינו שנגנו ונעלם החלזון מזמן החרבן, וכמפורש בחז"ל שהתכלת נגנו בזמן הזה, וכן הוא בפשטות בדברי הראשונים והאחרונים שנקטו כולם להדיא שאין לנו תכלת בזמן הזה.

יא. **העולה** לנו לדינא בסיכום הוא דברור הדבר שלגבי כל הנזכר לעיל, דהיינו לענין צבע גוף החלזון שדומה לים, וצורתו, אם כדג ואם כתולעת, ומאיזה ים עולה, אם מהכנרת, או מים הגדול, או מים המלח, ובענין צבע דמו, ועשייתו בלזו, ובתערובת הסממנים בו, וכן בדברים המיוחדים שישנם בחלזון אשר יד ההשגחה העליונה ניכרת בהם, כגון עלייתו מן הים פעם בשבעים שנה בחלקו של זבולון, ושעולה מאליו חלזון אחד בלבד להר הסמוך לים, ומשריץ שם ביצים, ולמחרת בנפול הגשם עליהם מתרבים לאלפים רבים של חלזונות, כולם הם תנאים הכרחיים לזיהוי החלזון שעליו דיברה התורה. דהרי כל אלו הפרטים הנוגעים אל החלזון כתובים בגמרא כסימנים להכיר על ידם מהו החלזון, ואינם נזכרים כדברי אגדה בעלמא, אלא בנוסח הלכתי גמור כדי להכיר על ידם אם אכן אותו מין חלזון הוא החלזון של תכלת האמיתי. אבל אם יצודו אותו בים, או בחוף הים, אשר הרבה מהם נמצאים שם ולא אחד בלבד, ותמיד נמצאים שם, ואינו עולה מאליו להר פעם בשבעים שנה, ואינו מתרבה מהגשמים, אין זה החלזון שממנו היו עושין התכלת שבציצית.

על כן אין לנו אלא לצפות ולהתחנן אל ה' שישלח לנו במהרה משיח צדקנו עם אליהו הנביא זכ"ל דאז יתגלה ויאיר האור דחכמה דאימא באצילות קדשו יתברך, וכנגדו יתגלה למטה בעולמנו זה החלזון האמיתי. וכן יודע לנו אופן צביעתו, ומקום עיר לזו שרק שם צביעת התכלת, ונזכה לקיים מצות תכלת בציצית כדין וכהלכה, אכ"ר.

הצעיר יעקב משה הלל יצ"ו

מוסכמת אין בידינו, אי אפשר לנו להכריע בדבר מדעתינו.

ז. **מהא** דאיתא בגמרא דסוטה וכן מפורש במסכת סנהדרין שהתכלת נקראת "דברים הנעשים בלזו", נראה דהכנת הצבע של התכלת וצביעת החוטין היה נעשה בעיר לזו, ובפשטות משמע דלזו דוקא נקטו, ובפרט לפירוש הרב בן יהודה הנ"ל שכתב שאויר העיר לזו הוא גורם לקליטת הצבע בחוטי הצמר. ויתכן שיש בזה עוד טעמים גלויים ונסתרים, וכמובא בפוסקים שכל הנהגות ואזהרות חז"ל צפונים וטמונים בהם טעמים ורמזים אשר מחמתם ראוי לדקדק ולהקפיד בעשייתן כפי שהורו ונהגו. וכיון שאין לנו ידיעה בזמננו היכן היא עיר לזו, לא יתכן לנו לעשות תכלת.

ח. **איתא** בזוהר שהחלזון עולה מים כנרת בלבד. והאר"י ז"ל בשער כתבי מורי (דף ק"ג ע"א) ציטט לשון הזוהר וביארו על דרך הסוד כפי פשט משמעותו דאיידי בים הכנרת שבעולמנו, היינו ימה של טבריה הנקרא גם ים גינוסר, דנראה מזה שהבין בכוונת הזוהר שדבריו בזה אינם בדרך רמזים מופשטים, אלא דברים כהווייתם הנוגעים לעשיית התכלת להלכה ולמעשה. והגם דמפשט הפוסקים ולשונות חז"ל אפשר להבין שהחלזון עולה מהים הגדול, אין הכרח ברור בדבר, כי ניתן לפרש בשופי ד"ם דנקטו חז"ל בסתם הוא אכן ים הכנרת וכמפורש בזוהר. והגם שישנם מהמפרשים שהבינו שהחלזון יוצא מהים הגדול, מכל מקום קיימא לן שכל שניתן להשוות בין דברי הגמרא לדברי הזוהר צריכין אנו להשוותם, וכמ"ש בעניינינו הרד"ל שהבאנו לשונו לעיל. ועוד נוסף על זה שהרמב"ם ואיתו עמו כמה ראשונים כתבו שנמצא החלזון בים המלח, ויש מגדולי האחרונים שהבינו בדעת הרמב"ם דמ"ש ים המלח הוא בדוקא, ואין הכוונה להים הגדול שמימיו מלוחים.

ט. **הא** דאיתא בגמרא דמנחות שאופן עשיית התכלת הוא על ידי עירוב סממנים עם דם החלזון כדי שיעשה לצבע תכלת, ונחלקו הראשונים בביאור דברי הגמרא מה הם הסממנים עצמם, ומהו אופן עירוב הסממנים להכנת הצבע וצביעת החוטים, ולכן כתבו הפוסקים דאי אפשר לנו לעשות תכלת בזמננו זה כיון שאין לנו הכרעה